DREPTUL ACUZATULUI DE A NU SE AUTOINCRIMINA

Andriana GUZUN

CZU: 343.123 adriana.guzun98@gmail.com

The right of the accused not to incriminate himself is not expressly regulated in the ECHR, although it is a guarantee and an essential element of a fair trial, as a result of the presumption of innocence. This privilege protects the accused from unlawful action by law enforcement bodies, ensures that they are informed of the existence of this right and declares inadmissible evidence that has been acquired contrary to the law.

În dreptul roman clasic, referitor la dreptul de a nu se autoincrimina, se stipula că nicio persoană nu poate fi ținută să se incrimineze, pe calea furnizării de declarații acuzatoare sau producerii de probe împotriva sa, regula de bază consacrată fiind cea potrivit căreia nimeni nu este ținut să declare împotriva sa (*nemo tenetur edere contra se*), condiții în care nicio persoană nu poate compărea în calitate de martor în propria sa cauză (*nemo testis idoneus in re sua*) și nu poate fi constrânsă să aducă dovezi împotriva propriei persoane (*nemo cogitur edere contra se*) [1, p.13].

În perioada contemporană este recunoscut că dreptul la neautoincriminare în dimensiunile esențiale în care este recunoscut astăzi, inclusiv de către Curtea Europeană a Drepturilor Omului, dar și de către majoritatea legislațiilor, se datorează sistemului de *common law*, care în renumita cauză *Miranda c. Arizonei*, printr-o formulare succintă susține: „Acuzarea nu poate folosi declarațiile, fie ele de învinovățire sau de dezvinovățire, obținute ca urmare a interogării în custodie a acuzatului, decât dacă dovedește utilizarea garanțiilor procedurale efective în materializarea privilegiului împotriva autoincriminării [2, p.20].

Convenția Europeană a Drepturilor Omului nu conține o reglementare expresă a dreptului acuzatului de a nu se autoincrimina sau a dreptului la tăcere, dar prin art.6 acesta se subînțelege indirect prin intermediului garanției acuzatului – prezumția de nevinovăție [3, p.14]. Legislația procesual penală a Republicii Moldova de asemenea proclamă acest drept, consacrându-l în art.21 din Codul de procedură penală [4, p.15], care stabilește libertatea persoanei de a mărturisi împotriva sa ori împotriva rudelor sale apropiate, a soțului, soției, logodnicului, logodnicei sau să-și recunoască vinovăția. Aceste dispoziții includ atât dreptul la tăcere, cât și dreptul de a nu mărturisi împotriva altei persoane.

În doctrină este împărțită opinia cu privire la semnificația clară a celor două drepturi, apar păreri controversate atât despre dreptul la tăcere care se menționează că este o categorie generică, iar dreptul la neautoincriminare o varietate a ei, cât și invers, anume: că dreptul la neautoincriminare ar avea ca formă suplimentară dreptul la tăcere, sau opinia că cele două drepturi sunt divizate și reprezintă categorii diferite

de subiecți, și anume dreptul la tăcere – acuzatul, iar dreptul la neautoincriminare – bănuitul sau opinia că ambele sunt părți componente ale aceluiași drept, dreptul la tăcere, ori că dreptul la tăcere este, *in essentia,* dreptul la neautoincriminare [5, p.16]. Evaluând aceste poziții doctrinare, ne raliem opiniei potrivit căreia dreptul la neautoincriminare este categoria generică, iar dreptul la tăcere este o specie a acestuia [1].

În literatura de specialitate există o problemă legată de varietatea cauzelor care ajung în fața Curții. Așadar, este vorba despre faptul dacă dreptul la neautoincriminare și dreptul la tăcere ar fi sau nu urmarea directă a prezumției de nevinovăție sau aceste drepturi au o existență separată, reieșind din rigurozitatea echității procesuale la care face trimitere alineatul 1 al art.6 din Convenție, și, respectiv, fiind o garanție de importanță egală cu celelalte prevăzute expres de CEDO, deci, inclusiv, cu prezumția de nevinovăție [6, p.6]. După cum se poate deja constata, în baza cauzelor relevante ajunse la CtEDO, precum *Funke c. Franței, John Murii c. Marii Britanii,* apreciem că atât dreptul la tăcere, cât și dreptul la neautoincriminare prezintă o foarte strânsă relație cu prezumția de nevinovăție, ca garanție procesual penală complexă, care impune, în mod necesar, obligația organelor statale de a proba acuzația formulată, fără a aduce atingere libertății de voință a bănuitului, învinuitului sau inculpatului, care nu poate fi în niciun fel constrâns a oferi probe autoincriminatoare care se află sub controlul voinței sale.

O altă conotație problematică ar fi că dreptul la neautoincriminare conține nu doar prerogativa de a păstra tăcerea, ci și un drept mai amplu, de a nu contribui la propria incriminare prin alte mijloace probatorii, cum este cazul furnizării unor înscrisuri; mai mult, dacă dreptul la tăcere aparține doar bănuitului sau inculpatului, deci persoanei vizate de procesul penal, dreptul la neautoincriminare aparține și martorului ascultat care, prin declarațiile sale, s-ar putea expune angajării răspunderii penale. Mai mult, și în doctrina juridică din R.Moldova s-a expus opinia [7, p.40] că prevederile art.104, art.167 CPP se referă doar la dreptul bănuitului la tăcere, nu și la dreptul de a cunoaște consecințele cooperării sale cu organul de urmărire. În acest sens, bănuitul trebuie informat asupra faptului că declarațiile sale pot servi ca probe în acuzare și pot sta la baza unei sentințe de condamnare [8, p.42]. În urma celor expuse, autorul citat conchide că „se impune necesitatea modificării art.104 CPP RM prin introducerea sintagmei „cât și a faptului că declarațiile depuse de bănuit pot servi ca probe în defavoarea sa".

Dreptul la neautoincriminare nu este un drept absolut [9, p.28], iar norma din alin. (4) pct.3) art.64 CPP RM, care provoacă semne de întrebare, prevede că o obligație a bănuitului este cea de a accepta, la cererea organului de urmărire penală, de a i se lua mostre de sânge, de eliminări ale corpului. Conform art.154 alin.(2) și alin.(5) CPP RM, organul de urmărire penală este în drept să colecteze mostre de la bănuit și învinuit printr-o ordonanță. De fapt, ceea ce este important și trebuie să constatăm este momentul că bănuitul nu se poate opune să prezinte mostre doar în cazurile în care aceasta i-ar putea pune în pericol viața și sănătatea sau i-ar leza onoarea și demnitatea. Deși dreptul de a prezenta probe/mostre nu trebuie să fie o parte componentă a

dreptului la neautoincriminare și tăcere, totuși statul nu poate obliga acuzatul în toate cazurile să ofere mostre.

În lumina jurisprudenței CtEDO, s-a constatat că utilizarea directă a mostrelor de sânge sau a altor probe fizice și documente, care au o existență independentă de voința acuzatului, obținute prin constrângere, nu afectează propriu-zis dreptul la tăcere și neautoincriminare.

În același context, considerăm oportun de a fi modificate prevederile art.64 alin. (3) și (4) CPP RM, unde vor fi enumerate expres situațiile când pot fi ridicate forțat mostre de sânge sau de eliminări ale corpului. Important, acest fapt nu este necesar de a fi interpretat ca o lezare a dreptului la tăcere, avându-se în vedere că învinuitul nu poate determina existența sau inexistența probelor de sânge în realitatea obiectivă. Cu atât mai mult că probele de sânge sau de alte eliminări ale corpului există în realitatea obiectivă independent de voința persoanei.

În cele din urmă, în lumina jurisprudenței Curții, într-o multitudine de cauze s-a conchis că dreptul la tăcere și dreptul de a nu se autoincrimina sunt, în general, standarde internaționale recunoscute, care se află în inima noțiunii de drept echitabil, procedură prevăzută la art.6 din CEDO. Baza acestei rațiunii constă, de fapt, în protejarea acuzatului împotriva constrângerii ilegale care vine din partea autorităților, coducând astfel la evitarea erorilor în justiție și la îndeplinirea obiectivelor art.6 din CEDO. Dreptul de a nu se autoincrimina, în special, presupune că urmărirea penală într-un dosar penal încearcă să-și dovedească cazul împotriva acuzatului fără a recurge la probe obținute prin metode de constrângere sau opresiune, în detrimentul voinței acestuia [10, p.17].

Concluzionând, dreptul acuzatului de a nu se autoincrimina reprezintă o componentă a dreptului la un proces echitabil și o urmare a prezumției de nevinovăție, dreptul de a nu se incrimina și dreptul la tăcere sunt în mod inerent recunoscute persoanei acuzate și considerăm necesar să fie consacrate la nivel constituțional, anume – în norma prevăzută la art.21 din Constituția R.Moldova, care reține prezumția nevinovăției, prin inserarea alin.(2) cu următorul conținut: „*Persoana cu privire la care există motive plauzibile de a bănui că a comis sau că a încercat să comită o infracțiune nu poate fi ascultată în mod liber cu privire la aceste fapte decât după ce ea a fost informată cu privire la: a) dreptul de a da declarații, de a răspunde la întrebări sau de a păstra tăcerea; b) dreptul de a nu face nicio declarație autoincriminatoare și de a nu-și mărturisi vinovăția*”.

Din perspectiva dreptului la neautoincriminare și tăcere, care zilnic are o evoluție progresivă, în viitor l-aș percepe ca un drept care va avea tendința de face organele de drept mult mai responsabile în sensul când acestea va trebui să administreze o probă, precum și să întărească și mai mult prezumția de nevinovăție.

Referințe:

1. PUȘCAȘU, V. *Dreptul la tăcere și la neautoincriminare*. București: Universul Juridic, 2015. 176 p.

2. GHIGHECI, C. *Principiile procesului penal în noul Cod de procedură penală.* București: Universul Juridic, 2014. 279 p.
3. ZUPANCIUC, B. The privilege against self-incrimination as a human rights. În: *European Journal of Law Reform*, 2006, no.1, p.15-56.
4. Codul de procedură penală al Republicii Moldova, nr.122 din 14.03.2003. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova,* 2003, nr.104-110.
5. NEAGU, I. *Tratat de procedură penală*. București: Hamangiu, 2009. 1128 p.
6. THEODORU, Gr. *Tratat de drept procesual penal.* București: Hamangiu, 2008. 1080 p.
7. DOLEA, I. *Drepturile persoanei în probatoriul penal: conceptul promovării elementului privat*. Chișinău: Cartea Juridică, 2009. 416 p.
8. DOLEA, I. Considerații privind dreptul acuzatului la tăcere în procedura penală. În: *Analele științifice ale USM*. Vol.I. Chișinău, 2006. 607 p.
9. DOLEA, I, ZAHARIA, I și al. *Justiția Penală și Drepturile Omului, Cercetare Sociologică,* Chișinău, 2010. 139 p.
10. CHIRIȚĂ, R. *Convenția Europeană a Drepturilor Omului. Comentarii și explicații*. Ediția a 2-a. București: C.H. Beck, 2008. 138 p.

Recomandat
***Tatiana VÎZDOAGĂ**, dr., conf. univ.*